

Sosiaali- ja terveysministeriö
Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/35729/2023
29.5.2026

Amnesty International Suomen osasto
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 8562 0600
E: amnesty@amnesty.fi
W: amnesty.fi

Amnestyn lausunto hallituksen esitysluonnoksesta sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Tiivistelmä

Amnesty International Suomen osasto ry keskittyy lausunnossaan arvioimaan niitä esitysluonnoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia, jotka liittyvät asiakasmaksujen korotuksiin.

Luonnoksessa esitetyt asiakasmaksujen korotukset erityisesti pitkäaikaiseen palveluasumiseen, laitoshoitoon ja säännölliseen kotihoitoon eivät ole neutraaleja teknisiä muutoksia, vaan vaikuttavat suoraan sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen. Ehdotukset heikentävät Suomessa asuvien ihmisten yhdenvertaisuutta ja heikentävät jo entuudestaan haavoittuvassa asemassa olevien oikeutta terveydenhuoltoon ja -palveluihin. Asiakasmaksujen korotusten osalta Amnesty ei kannata hallituksen esitysluonnokseen sisältyviä muutosehdotuksia.

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Vastaus: Osittain ei.

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa.

Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi. Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Amnesty keskittyy lausunnossaan arvioimaan niitä esitysluonnoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia, jotka liittyvät asiakasmaksujen korotuksiin sekä pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn. Luonnoksessa esitetyt asiakasmaksujen korotukset erityisesti pitkäaikaiseen palveluasumiseen, laitoshoitoon ja säännölliseen kotihoitoon eivät ole neutraaleja teknisiä muutoksia, vaan vaikuttavat suoraan sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen. Korotusten jälkeen asiakkaiden käyttövarat jäävät liian alhaisiksi. Maksujen nousu voi myös nostaa kynnystä hakeutua palveluihin. Jos henkilö jättää välttämättömän palvelun käyttämättä taloudellisista syistä, oikeus riittäviin palveluihin ei toteudu tosiasiallisesti. Palvelun viivästyminen tai saamatta jääminen voi johtaa tuen tarpeen kasvuun ja raskaampien palveluiden tarpeeseen. Ehdotukset heikentävät Suomessa asuvien ihmisten yhdenvertaisuutta ja heikentävät jo entuudestaan haavoittuvassa asemassa olevien oikeutta terveydenhuoltoon ja -palveluihin.

Asiakasmaksujen korotusten osalta Amnesty ei kannata luonnoksen esitystä.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Vastaus: Osittain ei.

Luonnoksessa painotetaan varhaisen tuen vahvistamista, mutta samanaikaisesti esitetään keskeisten varhaisen tuen lakisääteisten sosiaalipalveluiden, kuten kasvatus- ja perheneuvonnan ja perhetyön poistamista laista. Lisäksi lakitekstistä poistuisi velvoite järjestää sosiaalipalveluja lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta, hyväksikäytöstä ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen. Tämä on ristiriita, jonka valossa esityksen tavoite varhaisen tuen vahvistamisesta ei toteudu. Varhainen tuki pikemminkin heikkenisi.

Toinen ristiriita sisältyy säästötavoitteisiin. Naisten kokeman fyysisen parisuhdeväkivallan suorat lisäkustannukset terveydenhuollolle ovat tutkimuksen mukaan 150 miljoonaa euroa

vuodessa. Lisäksi palveluja koskevia kustannuksia aiheutuu sosiaali- ja oikeuspalveluille (Siltala, H. & al., 2022: Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset terveys- sosiaali- ja oikeuspalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:52). Kun suora velvoite järjestää palveluja lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta aiheutuvaan tuen tarpeeseen katoaa lakitekstistä, väkivallan aiheuttamien kustannusten ei voi olettaa vähenevän.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen toisi kuntiin ja hyvinvointialueille merkittäviä säästöjä, mutta se ei ole perimmäinen syy, miksi väkivaltaa on torjuttava. Kyseessä on ihmisoikeusloukkaus. Suomi on ratifioinut useita ihmisoikeussopimuksia, jotka velvoittavat Suomen valtiota torjumaan kaikkia sukupuolittuneita väkivallan muotoja ja suojelemaan kaikkia väkivallan uhalta ja sen seurauksilta. Perustuslain 22 §:n mukaan perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisvastuu on julkisella vallalla. Nämä veloitteet koskevat niin valtiota, kuntia kuin hyvinvointialueita.

Uudistukseen liittyy kokonaisuudessaan merkittäviä riskejä hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyden ja oikeuksien toteutumisen suhteen. Esityksessä ehdotetaan tuhansien lasten siirtoa lastensuojelulain asiakkuudesta sosiaalihuoltolain perusteella myönnettävien palveluiden piiriin (esim. HE-luonnos s. 125-126). Tämä tarkoittaa, että jatkossa nämä lapset ovat lastensuojelua yleisluonteisemmin säädelyjen palveluiden piirissä. Hyvinvointialueiden on toteutettava lastensuojelua lain määrittämällä tavalla, eikä se voi vedota määrärahavajeeseen. Sen sijaan, kun kyse on sosiaalihuoltolain piirissä olevista palveluista, niitä voidaan supistaa taloudellisiin syihin vedoten. Muutos voi heikentää merkittävästi näiden lastensuojelun piirissä olevien lasten ja heidän vanhempiensa oikeutta saada tarvitsemaansa oikea-aikaista tukea.

Amnesty painottaa, että haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten, heitä edustavien potilas- ja edunvalvontajärjestöjen ja heidän oikeuksiaan valvovien tahojen lausunnoille on annettava erityinen merkitys esityksen jatkovalmisteluissa.

Tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa on huomioitava sosiaaliturvaan viime vuosien aikana tehdyt heikennykset ja niiden vaikutukset ihmisten elämäntilanteisiin ja sosiaalihuollon

kasvaviin tarpeisiin. Säästöjä ei tule toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista vaarantavalla tavalla.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Vastaus: Ei kanta.

Lakiluonnoksen 10 a § on luonteeltaan yleisluonteinen, mikä saattaa heikentää toimeenpanoa ja lisää tulkinnanvaraisuutta, eikä edistä ehkäisevän työn rakenteita, jatkuvuutta ja yhdenvertaista toimeenpanoa hyvinvointialueilla.

Väkivallan ehkäisyn tehostamiseksi on tärkeää säätää erillinen laki, joka velvoittaa niin kunnat, hyvinvointialueet kuin valtionkin ehkäisemään sukupuolistunutta väkivaltaa konkreettisin toimenpitein.

Kysymys 16: Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista

Ehdotetut sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset kohdistuvat erityisesti pitkäaikaiseen palveluasumiseen, laitoshoitoon ja säännölliseen kotihoitoon. Maksukattoja nostettaisiin: yksin asuvalla enintään 87,5 % kuukausituloista (nyt 85 %) ja puolisoilla 43,75 % yhteenlasketuista tuloista (nyt 42,5 %). Myös kotihoidon maksuprosentteja korotettaisiin.

Amnesty vastustaa asiakasmaksujen korottamista esitetyllä tavalla ja pitää muutoksia ongelmallisina perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Korotukset kohdistuvat osin pienituloisiin, joihin on jo kohdistunut säästöjä, eikä yhteisvaikutuksia ole arvioitu riittävästi. Suojaavat mekanismit, kuten maksujen alentaminen ja perimättä jättäminen, sekä vähimmäiskäyttövarat eivät ole riittäviä turvaamaan oikeuksien toteutumista.

Palvelut, joihin maksukorotukset kohdistuvat, ovat luonteeltaan välttämättömiä ja koskevat ihmisryhmiä, joiden on vaikea sopeuttaa palvelujen käyttöönsä, kuten iäkkäisiin ja vammaisiin henkilöihin. Siksi maksujen korotukset eivät ole neutraaleja teknisiä muutoksia, vaan vaikuttavat suoraan sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen.

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että palvelujen riittävyyttä arvioitaessa lähtökohtana on taso, joka mahdollistaa yksilön toimimisen täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä (PeVL 36/2014 vp, s. 2; PeVL 26/2017 vp, s. 2). Lisäksi perustuslakivaliokunta on katsonut, että taloudelliset seikat eivät saa estää välttämättömien palvelujen toteutumista (PeVL 30/2013 vp, s. 3).

Kansainvälisesti Suomea sitoo erityisesti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus (ICESCR), jonka tulkinnassa YK:n TSS-komitea on korostanut palvelujen saatavuuden, saavutettavuuden ja kohtuuhintaisuuden merkitystä (CESCR, 2007, para. 12–14). Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (CRPD) edellyttää vastaavasti yhdenvertaista pääsyä palveluihin ilman taloudellisia esteitä (CRPD, art. 28).

Asiakasmaksujärjestelmää on siksi arvioitava paitsi muodollisen palvelujen järjestämisvelvollisuuden myös tosiasiallisen saavutettavuuden näkökulmasta.

Esitysluonnoksessa asiakasmaksujen alentamista tai perimättä jättämistä sekä maksukattoja käsitellään keskeisinä keinoina turvata asiakkaiden toimeentulo tilanteissa, joissa maksurasitus muodostuu liian suureksi. Maksujen alentaminen perustuu pääsääntöisesti yksilölliseen arviointiin ja usein asiakkaan omaan aloitteeseen. Tämä edellyttää tietoa omista oikeuksista sekä kykyä ja osaamista asioida hallinnollisissa prosesseissa. Maksukattojen täytyminen edellyttää asiakkaan omaa seuranta. Osalla asiakkaista on omaseurantaan heikommat valmiudet.

Tällainen järjestely ei kaikilta osin täytä perustuslain 22 §:n mukaista julkisen vallan aktiivista turvaamisvelvoitetta, jonka mukaan oikeuksien toteutumisen tulee olla tosiasiallista eikä riippua yksilön kyvystä käyttää oikeussuojakeinoja. Vaikka laki velvoittaa ohjaamaan asiakasta (HE-luonnos, s. 84), käytännössä järjestelmä voi olla vaikeasti saavutettava.

Perustuslakivaliokunnan käytännössä on korostettu, että perusoikeuksien toteutumisen on oltava käytännössä toteutuvaa ja ennakoitavaa (PeVL 36/2014 vp, s. 2).

Toisena suojakeinona esitysluonnoksessa korostetaan käyttövaroja, joiden vähimmäistaso taataan asiakkaalle. Amnesty pitää käyttövarojen tasoa riittämättömänä. Pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen ja pitkäaikaisen perhehoidon asiakkaalle käyttövaraminimi on 195 euroa kuukaudessa ja pitkäaikaisen laitoshoidon asiakkaalle 131

euroa kuukaudessa. Käyttövaroista palveluasumisen asiakkaan tulee kattaa muun muassa lääkärikäynnit, erikoissairaanhoidon kustannukset, henkilökohtaiset hygieniatarvikkeet, palvelut (kuten jalkahoito, kampaaja), vaatteet, ja oman vapaa-ajan menot, lehdet ja puhelinlaskut.

Amnesty katsoo, että vähimmäiskäyttövarat ovat liian matalia suhteessa nykyiseen hintatasoon ja niiden tasoa tulisi nostaa. Käyttövaran jäädessä alhaiseksi syntyy riski, että oikeus osallisuuteen yhteiskunnassa sen täysimääräisenä jäsenenä ja oikeus ihmisarvoiseen elämään ei toteudu täysimääräisesti.

Vaikka esitys sisältää sääntelyrakenteita, joiden tarkoituksena on turvata heikoimmassa asemassa olevien asema, ne eivät ole riittäviä poistamaan korotusten keskeisiä haitallisia vaikutuksia. Vaikka maksut ovat muodollisesti tulosidonnaisia, niiden vaikutukset kohdistuvat suhteellisesti raskaammin niihin, joiden tulotaso on alhainen ja joiden palveluntarve on jatkuvaa. Tällöin maksujen korotuksilla on tulosidonnaisuudesta huolimatta regressiivisiä vaikutuksia etenkin, kun pienituloisia suojaavat mekanismit ovat riittämättömiä.

YK:n TSS-komitea on säästötoimia koskevassa kannanotossaan korostanut, että sosiaalisten oikeuksien heikennykset edellyttävät huolellista ja kokonaisvaltaista vaikutusten arviointia, jossa tarkastellaan erityisesti toimien kohdentumista haavoittuviin ryhmiin sekä vaihtoehtoisia vähemmän rajoittavia keinoja (CESCR, 2012, s. 1–3). Tällaista arviointia ei esityksessä ole esitetty riittävän perusteellisesti.

Vaikka esitysluonnoksessa sanotaan, että korotukset kohdistuvat suhteellisesti enemmän hyvätuloisiin, siinä todetaan myös, että tulosidonnaisten maksujen kertymät (pitkäaikainen laitoshoido, ympärivuorokautinen palveluasuminen, kotihoito) tulevat pääosin pienituloisilta talouksilta ja julkisten terveyspalvelujen asiakasmaksut kohdistuvat yleisemmin pienituloisille kuin suurituloisille kotitalouksille (HE-luonnos, s. 137). Käytännössä kielteiset vaikutukset kohdistuvat erityisesti pienituloisiin iäkkäisiin (HE-luonnos, s. 129–130).

Esitettävillä muutoksilla on myös sukupuolittunut vaikutus, sillä naiset käyttävät enemmän julkisia palveluita ja heillä on keskimäärin pienemmät tulot (HE-luonnos, s. 170). Vaikka useat vammaisten henkilöiden käyttämistä palveluista ovat maksuttomia, heidän ei ole immuuneja maksukorotuksille (HE-luonnos, s. 129).

Esitysluonnoksessa todetaan, ettei maksujen korottaminen lähtökohtaisesti vaikuta palvelujen sisältöön tai oikeuteen palveluihin (HE-luonnos, s. 151). On korostettava, että perusoikeuksien kannalta ratkaisevaa ei ole pelkkä palvelun olemassaolo, vaan todellinen mahdollisuus käyttää sitä. Esitysluonnoksessa kuitenkin todetaan, että maksujen nousu voi nostaa kynnystä hakeutua palveluihin (HE-luonnos, s. 151). Jos henkilö jättää välttämättömän palvelun käyttämättä taloudellisista syistä, oikeus riittäviin palveluihin ei toteudu tosiasiallisesti. Palvelun viivästyminen tai saamatta jääminen voi johtaa tuen tarpeen kasvuun ja raskaampien palveluiden tarpeeseen (HE-luonnos, s. 129–130), joka voi aiheuttaa kulujen kasvamista.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Vastaus: Osittain ei.

Luonnokseen sisältyvien lakiehdotusten yhteisvaikutus on, että väkivallan ehkäisy sosiaalihuollon palveluissa heikkenee. Hallituksen esitysluonnoksessa arvioidaan esitettyjen lakimuutosten suhdetta perus- ja ihmisoikeuksiin (s. 280–284), mutta arvioinnin ulkopuolelle on jätetty keskeisiä ihmisoikeussopimuksia, kuten Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS_53/2015). Yleissopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.8.2015. Velvoite ehkäistä tehokkaasti naisiin kohdistuvaa ja perheväkivaltaa sisältyy edellä mainittuun sopimukseen.

Amnesty on tutkinut Suomen kunnissa toteutuvia naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisia toimia vuodesta 2005. Vuonna 2021 julkaistun, viimeisimmän seurantatutkimuksemme päätulos oli, että tutkimukseen osallistuneet kuntapäätäjät kannattivat väkivallan ehkäisyvelvoitteen tehostamista lainsäädännöllä. Myös sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2019 julkaiseman, THL:n toteuttaman selvityksen lopputuloksena suositellaan erillisen lain säätämistä (suositus numero 1, sivu 69). Perustelut ovat samat kuin Amnestyn tutkimukseen osallistuneilla kunnilla: Väkivallan ehkäisyä linjaava laki auttaisi parhaiten niin valtiota, kuntia kuin hyvinvointialueita torjumaan väkivaltaa.

THL:n tutkimus osoittaa, että kunnissa, joissa on poliittisesti hyväksytytjä naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisia ohjelmia, on myös toimivia yhteistyörakenteita. Sosiaalihuollossa palvelut

rakentuvat useiden toimijoiden yhteistyönä, ja moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyö edellyttävät käytännössä selkeää koordinaatiota sosiaalihuollon asiantuntijalta.

Vuonna 2023 THL selvitti uusimpien kansallisten ohjeiden toimeenpanon tilannetta (THL: Tutkimuksesta tiiviisti 64/2023). Selvityksen tulosten mukaan hyvinvointialueiden lähisuhdeväkivallan ehkäisyn rakenteiden, koordinaation ja palvelujen tilanne vaihtelee merkittävästi. Kaikki selvityksen vastaajat pitävät lain säätämistä väkivallan vastaisen työn rakenteista keskeisenä väkivallan vastaisen työn mahdollistavana tekijänä. Lainsäädäntö vahvistaisi työn resurssointia ja lisäisi hyvinvointialueiden välistä yhdenvertaisuutta.

Huhtikuussa 2026 THL julkisti sarjassaan toisen hyvinvointialueiden väkivaltakoordinaattoreille toteutetun kyselyn tulokset (THL Työpaperi 17/2026). Verrattaessa vuoden 2023 kyselyn tuloksiin tilanne väkivallan ehkäisyn koordinaatorakenteiden osalta näyttää joiltain osin kehittyneen parempaan ja joiltain osin heikompaan suuntaan. Heikennystä on tapahtunut esimerkiksi väkivallan ehkäisyn koordinaattorien määrässä, sillä se on laskenut vuoden 2023 tasosta. Kyselyn tulosten perusteella THL edelleen suosittelee väkivallan ehkäisyn rakenteiden varmistamista lainsäädännön keinoin.

Ehkäisytoimenpiteisiin velvoittavan lain säätämisen myötä sosiaali- ja terveysministeriön Tunnista, turvaa ja toimi -suositukset (2008) ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeet lähisuhdeväkivallanvastaisen toiminnan järjestämiseksi (2022) muuttuvat velvoitteiksi.

Amnesty kannattaa erillislain säätämistä riippumatta sosiaalihuoltolakiin ehdotusta 10 § pykälästä. Erillinen laki velvoittaisi luomaan ehkäisyn rakenteet ja selkiyttäisi epäselvää tilannetta. Siten se tehostaisi väkivallan ehkäisyä.

Hallituksen esityksellä sosiaalihuoltolain muutoksista on toteutuessaan haitallisia vaikutuksia haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien oikeuksien toteutumiselle. Amnesty katsoo, että esitysluonnoksessa on arvioitu kumulatiivisia ja yhteisvaikutuksia puutteellisesti. Asiakasmaksujen korotukset kohdistuvat osin samoihin ihmisryhmiin kuin useat muut kuluvalla vaalikaudella tehdyt sosiaaliturvaleikkaukset, asiakasmaksukorotukset ja lääkekulujen tasoa päätökset (HE-luonnos, s. 151, 170). Vaikutusarvioinnissa tunnistetaan kotitalouksien asemaan kohdistuvia riskejä, mutta siinä ei systemaattisesti arvioida niitä kokonaisuutena.

Kunnioittavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Lisätietoja antavat:

Pia Puu Oksanen, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvan syrjinnän vastaisen työn asiantuntija, pia.oksanen@amnesty.fi

Mariko Sato, taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien asiantuntija, mariko.sato@amnesty.fi